

УДК 324.1:336.14(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2026.34.35>

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Федчик Юрій,

кандидат політичних наук,
докторант кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0009-0007-2151-0498

Ярош Ярослав,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0001-8376-8979

У статті здійснено комплексний аналіз інституту державного фінансування політичних партій у країнах Європейського Союзу та в Україні. Розглянуто передумови виникнення цього механізму, його нормативно-правове закріплення та практику застосування. Показано, що державне фінансування партій у більшості європейських країн стало важливим інструментом зменшення залежності політичних сил від приватних донорів та забезпечення рівності можливостей у політичній конкуренції.

В українському контексті простежено еволюцію законодавчого регулювання: від перших спроб запровадження державного фінансування у 2002–2003 рр., які так і не були реалізовані на практиці, до фактичного початку фінансування партій з третього кварталу 2016 р. Висвітлено ключові положення чинного законодавства, зокрема критерій у 2% голосів виборців для отримання фінансування, принцип пропорційного розподілу коштів, а також запровадження «гендерного аспекту» як інструменту стимулювання гендерного балансу у складі парламентських фракцій.

Окремо проаналізовано практику використання державних коштів партіями у 2016–2017 рр., яка засвідчила значну частку витрат на політичну рекламу та утримання апарату, тоді як політико-освітня та дослідницька діяльність залишилися недостатньо розвиненими.

Акцентовано увагу на тому, що державне фінансування партій в Україні загалом відповідає європейським стандартам, однак потребує подальшого вдосконалення. Серед ключових рекомендацій – розширення кола отримувачів фінансування за рахунок партій, які мають значні результати на місцевому рівні; стимулювання витрат на політичну освіту та науково-аналітичну діяльність; проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної кампанії для підвищення рівня суспільної підтримки цього інституту.

Таким чином, порівняльний аналіз європейського досвіду та української практики, окреслює проблеми та перспективи розвитку державного фінансування політичних партій, а також формулює рекомендації щодо його вдосконалення з урахуванням міжнародних стандартів і національних особливостей.

Ключові слова: внески, державне фінансування, доходи, європейські стандарти, політичні партії.

Fedchyk Yurii, Yarosh Yaroslav. International aspects of political party financing

The article provides a comprehensive analysis of the institution of state financing of political parties in the European Union and in Ukraine. It examines the historical prerequisites for the emergence of this mechanism, its legal regulation, and the practice of its application. The study demonstrates that public funding of parties in most European countries has become an important tool for reducing the dependence of political forces on private donors and ensuring equal opportunities in political competition. Particular attention is paid to the experience of Germany, Austria, Italy, Spain, Sweden, and other states where party financing was introduced in the second half of the twentieth century, as well as to the generalization of this experience in the documents of the Venice Commission, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, and the Council of Europe in the early 2000s.

In the Ukrainian context, the evolution of legislative regulation is traced: from the first attempts to introduce public financing in 2002–2003, which were never implemented in practice, to the adoption of the Law of Ukraine “On Amendments... on Preventing and Combating Political Corruption” in 2015 and the actual start of party financing in the third quarter of 2016. The article highlights the key provisions of current legislation, in particular the 2% electoral threshold for receiving funding, the proportional principle of resource distribution, and the introduction of the “gender bonus” as a mechanism to encourage gender balance in parliamentary factions.

The practice of using public funds by parties in 2016–2017 is analyzed, showing that a significant share of expenditures was directed toward political advertising and maintaining party apparatuses, while political education and research

activities remained underdeveloped. Expert criticism of this spending structure is discussed, and possible ways of improvement are outlined, including a ban on the use of public funds for advertising, clearer specification of expenditure directions, the creation of expert funds modeled on Poland, and the determination of an optimal percentage of financing for regional party organizations.

The conclusions emphasize that the institution of state financing of parties in Ukraine generally corresponds to European standards but requires further refinement. Key recommendations include expanding the circle of recipients to parties with significant results at the local level; stimulating expenditures on political education and analytical activities; combining draft laws into a unified legislative framework; and conducting a broad public information campaign to increase societal support for this institution.

Thus, the article combines a comparative analysis of European experience and Ukrainian practice, identifies problems and prospects for the development of state financing of political parties, and formulates recommendations for its improvement in line with international standards and national specificities.

Key words: contributions, state financing, revenues, European standards, political parties.

Фінансування політичних партій є одним із ключових чинників функціонування демократичних політичних систем, адже воно визначає можливості політичних сил брати участь у виборчих процесах. Однак у сучасних умовах глобалізації дедалі більшої актуальності набуває питання вивчення міжнародних аспектів фінансування партій.

Проблема дослідження полягає у відсутності універсальних механізмів регулювання міжнародних джерел фінансування політичних партій. У європейських країнах існують різні моделі фінансування політичних партій. Таким чином, наукова проблематика у необхідності комплексного дослідження міжнародних аспектів фінансування політичних партій, полягає у визначенні форма фінансування, визначення внесків та доходів політичних партій та вироблення рекомендацій щодо створення прозорих механізмів контролю та звітності політичних партій щодо отриманого фінансування.

Це питання має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки від ефективності регулювання фінансових потоків залежить стабільність демократичних процесів, рівень політичної конкуренції та довіра громадян до партійних інституцій.

У доповіді Європейської комісії «За демократію через право» та документах Ради Європи наголошено на «відданості» держав-членів «духовним і моральним цінностям, що є спільною спадщиною їхніх народів та істинним джерелом особистої свободи, політичної свободи й правовладдя – принципів, що становлять підвалини всякої правдивої демократії», а у преамбулі Європейської Конвенції з людських прав, зазначено, що «уряди європейських країн є одностайними й мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи та правовладдя» [4, с.20].

У документі Європейської комісії «За демократію через право» є рекомендації щодо фінансування політичних партій. Для реалізації своїх основних функцій як у виборчий період, так і в міжвиборчий час, політичні партії потребують належного фінансового забезпечення [4, с.86]. Фінансування політичних партій може здійснюватися через членські внески, внутрішньопартійні доходи та приватні внески.

Щодо інституту членських внесків то він узгоджується з принципом свободи на об'єднання. Розмір таких внесків має визначатися у прийнятних межах. Доцільним є закріплення положень, які передбачають можливість звільнення від сплати у випадку фінансових труднощів, щоб уникнути ситуації, коли членство у партії стає прерогативою лише заможних осіб. Подібне звільнення може здійснюватися за принципом диференційованої шкали, що враховує індивідуальні обставини кожного члена.

Політичні партії можуть мати внутрішньопартійні внески та доходи. Законодавство має забезпечувати можливість фінансової підтримки між центральними, регіональними та місцевими організаційними структурами партій. Така практика є внутрішньопартійною функцією і не повинна підлягати законодавчим обмеженням, хоча очікується прозорість у звітуванні про перерозподіл ресурсів. Крім того, доходи, отримані від реалізації партійної продукції чи матеріалів, можуть бути спрямовані на фінансування виборчих кампаній та іншої діяльності партії.

Політичні партії можуть також отримувати приватні внески. Фінансова підтримка політичних партій у формі приватних пожертв розглядається як один із проявів політичної участі, тому партії мають право звертатися до громадян за такими ресурсами. У випадку залучення банківських кредитів зазвичай необхідно здійснити попередні домовленості між кредитором і позичальником ще до початку виборчої кампанії, а їхнє погашення часто триває після її завершення. Іноді кредит може бути погашений не самою партією чи кандидатом, а третьою стороною, що фактично трансформує його у форму внеску [4, с. 87].

У міжнародній практиці існують обмеження внесків політичних партій. Загалом внески з іноземних джерел забороняються, що узгоджується з положеннями Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про загальні правила боротьби з корупцією при фінансуванні політичних

партій та виборчих кампаній». У документі зазначено: «Держави повинні особливо обмежувати, забороняти або регламентувати пожертвування від іноземних донорів». Така практика, поширена в багатьох країнах ОБСЄ, спрямована на запобігання надмірному впливу зовнішніх інтересів на внутрішні політичні процеси.

Історично обмеження застосовувалися також щодо фінансування з національних джерел, аби зменшити можливості окремих груп здобувати політичний вплив завдяки фінансовим перевагам. У центрі демократичного врядування має залишатися підзвітність партій та кандидатів перед громадянами, а не перед заможними групами з особливими інтересами. Саме тому було розроблено низку обґрунтованих обмежень, серед яких – заборона фінансування з боку державних підприємств та анонімних донорів.

Анонімні внески повинні регулюватися суворо, зокрема через встановлення граничного обсягу їх сукупної величини. Законодавство має визначати максимальний рівень таких внесків, аби гарантувати, що анонімні донори не здобуватимуть непропорційного впливу поза межами публічного контролю. Розумне обмеження приватних пожертв може передбачати встановлення верхньої межі внеску одного донора. Подібна практика довела свою ефективність у зменшенні корупційних ризиків та запобіганні купівлі політичного впливу. Найбільш оптимальним є встановлення меж внесків з урахуванням інфляційних процесів, наприклад, шляхом індексації до мінімальної заробітної плати, а не у фіксованих абсолютних сумах [4, с. 88].

У доповіді Європейської комісії «За демократію через право» наголошується на важливості публічного фінансування. Обсяг державних коштів, що виділяються політичним партіям, має бути ретельно розрахований. Він повинен забезпечувати підтримку партій, але водночас не усувати потребу у приватному фінансуванні та не нівелювати значення індивідуальних пожертв. Загалом субсидії не повинні становити єдине джерело доходів і не мають створювати надмірної залежності від державної підтримки.

Окрім прямого фінансування, держава може надавати політичним партіям інші види допомоги, зокрема звільнення від оподаткування партійної діяльності, надання безкоштовного ефірного часу або забезпечення доступу до публічних приміщень для проведення передвиборчих кампаній [4, с. 89]. Безкоштовний ефірний час для кандидатів є одним із найбільш простих та ефективних інструментів підтримки. Крім того, він сприяє виконанню державою власного обов'язку щодо інформування виборців.

Законодавчі механізми, що визначають систему надання підтримки політичним партіям, можуть включати стимули, спрямовані на активізацію політичної участі громадян. Прикладом є вирівнювальні гранти, коли держава надає фінансування у розмірі, еквівалентному внескам прихильників партії. Такий підхід здатний сприяти зростанню політичної активності суспільства. Водночас подібні системи потребують ретельного контролю, щоб уникнути заниження задекларованих сум та забезпечити відповідність приватних пожертв чинним нормам регулювання [4, с. 90].

Важливим аспектом є фактор прозорості фінансування. Прозорість у сфері фінансування політичних партій та виборчих кампаній має ключове значення як для захисту прав виборців, так і для запобігання корупційним практикам. Вона забезпечує право громадськості на доступ до інформації та сприяє формуванню обізнаного електорату. Виборці повинні мати можливість отримувати достовірні дані про джерела фінансової підтримки партій, що гарантує їхню підзвітність перед суспільством [4, с. 92].

Політичні партії зобов'язані подавати фінансові звіти уповноваженим регуляторним органам щонайменше раз на рік, навіть у міжвиборчий період. Такі звіти мають містити інформацію про джерела доходів та детальні пояснення щодо здійснених витрат [4, с. 93].

До партій, які порушують вимоги законодавства, повинні застосовуватися санкції. Важливо розмежовувати притягнення партії до відповідальності за порушення закону та її заборону чи розпуск у випадках застосування насильства або загрози демократичному конституційному ладу. У разі систематичних порушень без спроб їх виправлення можливим наслідком є втрата статусу зареєстрованої партії.

Система санкцій має бути різноманітною та відповідати принципу пропорційності. Вона може включати:

- адміністративні штрафи з урахуванням характеру та повторюваності порушення;
- часткове або повне позбавлення державного фінансування та інших форм підтримки на визначений період;
- заборону на отримання публічної підтримки у майбутньому;
- позбавлення компенсації витрат на виборчу кампанію;
- конфіскацію незаконно отриманих коштів на користь держави;
- тимчасове позбавлення відповідальності членів партії у випадку серйозних правопорушень;

– анулювання результатів обрання кандидата за рішенням суду, якщо порушення вплинуло на підсумки виборів;

– втрату статусу зареєстрованої партії.

При застосуванні санкцій громадськість має бути поінформована про факти порушення та зміст відповідних заходів. При цьому гарантується право на ефективний правовий захист і справедливий розгляд справи незалежним судом [4, с. 96–97].

Важливо проаналізувати критерії за якими здійснюється фінансування політичних партій у європейських країнах. Одним із ключових механізмів зменшення залежності політичних партій від надмірного тиску фінансово-політичних груп виступає система державного фінансування. Її основне призначення було чітко визначене ще понад півтора десятиліття тому в одному з перших загальноєвропейських документів – Рекомендаціях ПАРЄ «Фінансування політичних партій». У цьому документі наголошувалося, що партії повинні отримувати кошти з державного бюджету, аби уникнути залежності від приватних донорів та забезпечити рівність можливостей для всіх політичних сил.

Пряме державне фінансування, яке здійснюється у грошовій формі (зазвичай через банківські трансферти), нині практикується більшістю країн Європейського Союзу, а також більшістю розвинених демократичних держав світу. Загалом цей інструмент використовується у 130 країнах. Таке фінансування охоплює дві основні групи витрат: ресурси, спрямовані на проведення виборчих кампаній, та кошти для забезпечення поточної діяльності партій.

У даному дослідженні увага зосереджуватиметься на прямому фінансуванні статутної діяльності політичних партій, яке для зручності надалі позначатиметься як «державне фінансування партій». Водночас слід підкреслити, що цей інструмент є лише одним із засобів регулювання партійної діяльності і сам по собі не гарантує демократичного розвитку політичних партій.

Для кращого розуміння важливо проаналізувати загальноєвропейське законодавство та досвід країн ЄС щодо державного фінансування. Першою європейською державою, яка запровадила систему державного фінансування політичних партій, стала Федеративна Республіка Німеччина (Західна Німеччина) у 1959 р. Упродовж 1960–1970-х років аналогічні механізми були впроваджені в Австрії, Іспанії, Італії, Швеції та більшості країн Західної Європи, що не входили до Варшавського договору [5].

Від кінця 1980-х років державне фінансування партій поступово перетворилося на невід’ємний елемент регулювання політичної діяльності як у країнах «старої Європи», так і в постсоціалістичних державах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи.

Результативність цього інструменту підтвердилася тим, що вже на початку 2000-х років його практики були узагальнені на рівні загальноєвропейських інституцій. Зокрема, ухвалено такі документи: «Керівні принципи та доповідь щодо фінансування політичних партій» Венеціанської Комісії (09–10 березня 2001 р., CDL-INF(2001)008), рекомендація ПАРЄ «Фінансування політичних партій» від 22 травня 2001 р. № 1516(2001), рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 8 квітня 2003 р. Rec 2003(4) «Про загальні правила боротьби з корупцією при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній» [2].

Основні принципи, закріплені в цих документах, можна узагальнити так:

- публічне фінансування має надаватися кожній партії, представленій у парламенті;
- для забезпечення рівності можливостей воно може поширюватися й на політичні сили, що репрезентують значну частину електорату та висувують кандидатів на виборах;
- розмір фінансування визначається пропорційно до рівня підтримки партії, враховуючи об’єктивні критерії (кількість голосів чи місць у парламенті), але водночас має створювати умови для появи нових партій та їхньої чесної конкуренції з усталеними політичними силами;
- надмірна залежність від державних коштів може ослаблювати зв’язок партій із виборцями;
- держава може здійснювати й непряму підтримку (покриття поштових витрат, оренди приміщень, підтримка партійних медіа, молодіжних організацій, дослідницьких інститутів, надання податкових пільг);
- державна допомога повинна бути обмеженою «розумним внеском», а її розподіл має ґрунтуватися на принципах об’єктивності, справедливості та пропорційності

Таким чином, рекомендації європейських інституцій початку 2000-х років відображали накопичений досвід розвинутих демократій і були спрямовані на поширення цих практик у країнах, що приєднувалися до європейської демократичної спільноти.

Серед держав-членів Європейського Союзу лише Італія та Мальта не застосовують механізм державного фінансування політичних партій. У Мальті нині тривають дискусії щодо доцільності запровадження такої практики, тоді як в Італії державне фінансування існувало, але було скасоване у 2015 р.

Причиною, за повідомленнями ЗМІ, стало «суспільне невдоволення зростанням розриву між громадянами та правлячою елітою» [8]. Італійський випадок є показовим прикладом неоднозначного впливу інституту державного фінансування на політичну систему країни.

В інших країнах ЄС державні кошти отримують або виключно парламентські партії (Бельгія, Велика Британія – лише опозиційні сили, що не входять до парламентської більшості), або ж Кіпр, Нідерланди, Фінляндія, Хорватія, де фінансування поширюється також на позапарламентські партії.

Найчастіше критерієм для визначення права позапарламентських партій на фінансування є відсоток голосів, здобутих на попередніх виборах. Цей поріг, як правило, нижчий за парламентський прохідний бар'єр:

- 1000 голосів (<0,1%) – Данія;
- 0,5% – Німеччина (або 1% на виборах до ландтагу);
- 1% – Франція (за умови участі щонайменше у 50 округах);
- 1% – Австрія, Болгарія, Естонія, Португалія, Словенія, Угорщина;
- 1,5% – Греція;
- 2% – Ірландія, Латвія, Люксембург;
- 2,5% – Швеція;
- 3% – Литва, Польща, Словаччина, Чехія;
- Наявність мандатів у представницьких органах регіонального рівня (Іспанія, Румунія) [2].

У низці країн (Данія, Німеччина, Чехія, Швеція) право на фінансування може також ґрунтуватися на результатах місцевих виборів – або у вигляді певного відсотка голосів, або через здобуття представницьких мандатів.

Важливою особливістю європейської моделі державного фінансування є конкретизація напрямів використання коштів. Законодавство окремих країн передбачає їхнє спрямування на політичну освіту, діяльність партійних дослідницьких інституцій, підтримку молодіжних та жіночих організацій, місцевих осередків, партійних медіа та пов'язаних із партіями громадських організацій. У деяких випадках навіть визначаються конкретні пропорції розподілу державних коштів між різними складовими партійної діяльності.

Прийняття європейськими інституціями рамкових документів щодо державного фінансування політичних партій, у поєднанні з посиленням євроінтеграційного курсу України, сприяло появі цього питання у вітчизняному політичному порядку денному.

Перший законопроект, що стосувався державного фінансування партій, був внесений до Верховної Ради України у 2002 р. Після понад річного розгляду парламент ухвалив Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні».

Згідно з цим Законом, до Закону України «Про політичні партії в Україні» було внесено положення, відповідно до яких «за рахунок коштів Державного бюджету України фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах до органів державної влади, органів місцевого самоврядування». Крім того, передбачалося відшкодування витрат на передвиборну агітацію під час парламентських виборів.

Право на фінансування статутної діяльності отримували ті партії, які на останніх чергових виборах здобули не менше 4% голосів виборців. Це правило поширювалося також на партії, що входили до складу виборчих блоків, які долали зазначений «пори́г фінансування». При цьому напрями використання коштів не деталізувалися – фінансувалося все, що підпадало під визначення «статутна діяльність політичної партії».

Однак практична реалізація цих положень так і не відбулася. Запровадження державного фінансування, заплановане на січень 2007 р., було спочатку призупинене, а згодом остаточно скасоване Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 р. та про внесення змін до деяких законодавчих актів України».

Одним із поширених аргументів проти запровадження державного фінансування політичних партій було прагнення зекономити бюджетні кошти. Втім, ключовою причиною його блокування, була відсутність зацікавленості більшості провідних політичних сил у такому механізмі. Попри Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008, яким було визнано неконституційним скасування державного фінансування, відповідні положення Бюджетного кодексу та Закону «Про політичні партії» так і не були відновлені.

Повернення до цього питання відбулося після Революції Гідності. У 2015 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання

і протидії політичній корупції». Цим законом до Закону «Про політичні партії в Україні» було включено новий розділ IV-1 «Державне фінансування політичних партій». Згідно з його положеннями, за рахунок коштів державного бюджету фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах народних депутатів, Президента чи органів місцевого самоврядування [2]. Як і в законі 2003 р., напрями використання коштів не деталізувалися – фінансувалося все, що охоплюється поняттям «статутна діяльність».

Важливою відмінністю від попереднього закону стало зниження «порогу фінансування» з 4% до 2%. Право на отримання державних коштів отримує партія, якщо її виборчий список на останніх парламентських виборах у загальнодержавному багатомандатному окрузі здобув не менше 2% голосів виборців.

Водночас прикінцевими та перехідними положеннями закону 2015 р. було встановлено, що до наступних виборів народних депутатів право на фінансування мають лише парламентські партії Верховної Ради України VIII скликання. Реальне фінансування партій із державного бюджету розпочалося з третього кварталу 2016 р.

Важливою особливістю чинного законодавства України у сфері державного фінансування політичних партій є запровадження так званого «гендерного аспекту». Відповідно до ст. 17-5 Закону України «Про політичні партії в Україні», 10% щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності партій розподіляється порівну між тими політичними силами, які отримали право на фінансування та забезпечили гендерний баланс у своїх парламентських фракціях. Зокрема, умова полягає в тому, що кількість представників однієї статі серед обраних від відповідної партії народних депутатів не повинна перевищувати дві третини від загальної чисельності її депутатського корпусу [2].

Рішення щодо надання партії державного фінансування її статутної діяльності ухвалює Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) на основі результатів останніх парламентських виборів. Саме на НАЗК покладено функції розподілу бюджетних коштів між політичними партіями.

Проаналізуємо практику державного фінансування політичних партій у 2016–2017 рр. Упродовж 2016–2017 років державне фінансування статутної діяльності отримували парламентські політичні сили: Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Народний фронт», «Самопоміч», «Опозиційний блок», Радикальна партія Олега Ляшка та ВО «Батьківщина». Із цього переліку лише партія «Самопоміч» відповідала критеріям для отримання «гендерного бонусу», оскільки її склад народних депутатів забезпечував визначений законом баланс представництва за статтю.

Варто зазначити, що якби норма про двовідсотковий поріг для доступу до державного фінансування застосовувалася вже за результатами позачергових парламентських виборів 2014 року, то право на фінансування, окрім шести парламентських партій, отримали б також: «Свобода» – 4,71%, «Сильна Україна» – 3,11%, «Громадянська позиція» – 3,1%, «ЗАСТУП» – 2,65% [2].

Таким чином, практика 2016–2017 рр. засвідчила, що механізм державного фінансування в Україні був реалізований у досить обмеженому форматі, охоплюючи лише парламентські партії, тоді як потенційно він міг би поширюватися й на низку позапарламентських політичних сил.

Практика державного фінансування політичних партій в Україні характеризується низьким рівнем підтримки серед громадян. За результатами соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Центром Разумкова у грудні 2015 р., 76,9% респондентів висловилися проти фінансування партій із державного бюджету. Водночас лише 29% опитаних, за даними дослідників Фонду «Демініціатив», були обізнані про існування такого механізму [2]. Більшість громадян вважає, що фінансування діяльності партій має здійснюватися їхніми лідерами, членами або прихильниками.

Ці результати свідчать про високий рівень суспільної недовіри до партій як інституцій. Попри це, низька підтримка державного фінансування не повинна розглядатися як аргумент для його скасування, хоча такі дані часто використовуються опонентами цього інституту для обґрунтування власної позиції.

Аналіз структури витрат партій, здійснений Комітетом виборців України, показав, що основними напрямками використання державних коштів стали: політична реклама (особливо у 2016 р.), забезпечення діяльності центрального апарату та місцевих осередків, а також виплата заробітної плати працівникам статутних органів і регіональних організацій. Загалом витрачання коштів відповідало законодавчо визначеному призначенню – «фінансування статутної діяльності».

Разом із тим, експерти критикують значну частку витрат на рекламу, що спостерігалася у 2016–2017 рр. На наш погляд, проблемним є також те, що більшість коштів спрямовується на підтримку життєдіяльності партій (оренда приміщень, зарплати, матеріально-технічне забезпечення), тоді як лише незначна частина витрачається на реалізацію ключових завдань – розробку загальнонаціональних

програм розвитку, сприяння формуванню та вираженню політичної волі громадян. Майже відсутні видатки на політико-освітню діяльність, розвиток власних дослідницьких інституцій та аналітичних центрів, орієнтованих на вироблення державної політики.

Державне фінансування статутної діяльності політичних партій є усталеною практикою в країнах Європейського Союзу. Його ключові завдання полягають у зменшенні залежності політичних партій від приватних донорів та забезпеченні рівних умов для політичної конкуренції.

Хоча пріоритетним отримувачем фінансування виступають парламентські партії, у більшості європейських держав воно поширюється також на позапарламентські сили, які здобули помітну підтримку виборців як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях. Важливою функцією інституту державного фінансування є створення можливостей для нових політичних партій брати участь у політичному процесі.

Встановлений українським законодавством критерій у 2% голосів виборців (за умови 5% прохідного бар'єру) відповідає аналогічним практикам у країнах ЄС. Пропорційний принцип розподілу коштів та наявність «гендерного аспекту» узгоджуються з досвідом розвинутих демократичних держав.

Доцільним видається розширення кола отримувачів державного фінансування шляхом включення політичних партій, які здобули значну кількість мандатів на місцевих виборах. При цьому необхідно забезпечити надрегіональний характер їхньої підтримки (наприклад, фінансування партій, що подолали прохідний бар'єр у більшості рад щонайменше половини регіонів України).

Практика 2016–2017 рр. показала, що значна частина коштів витрачалася на політичну рекламу, тоді як політико-освітня та дослідницька діяльність залишалися маргіналізованими. У експертному середовищі обговорюється пропозиція щодо заборони використання державних коштів на рекламу, адже надмірні витрати на неї можуть дискредитувати сам інститут фінансування партій.

Особливу увагу слід приділити стимулюванню витрат на політичну освіту активістів та науково-експертне забезпечення діяльності партій. Корисним може бути досвід Польщі, де кожна партія зобов'язана створювати Експертний фонд і спрямовувати до нього 5–15% державного фінансування для підтримки досліджень та освітньо-видавничої діяльності [7]. Аналогічний механізм варто передбачити і в українському законодавстві.

Однією з ключових проблем залишається низький рівень суспільної підтримки інституту державного фінансування партій. Тому необхідним є проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної кампанії за участю державних та громадських організацій.

Література:

1. Бекешкіна І. Україна передвиборча: реалії громадської думки та їх можливий вплив на електоральний вибір. *Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць*. 2019. Вип. 11 (21). С. 9–20.
2. Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства «Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства». Аналітична записка | Національний інститут стратегічних досліджень
3. Довіра до політиків та електоральні орієнтації громадян України (листопад 2021 р.). URL: Довіра до політиків та електоральні орієнтації громадян України (листопад 2021 р.)
4. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія). *Вибори та демократія*. № 3 (29). 2011. С. 77–98.
5. Фінансування політичних партій та виборчих кампаній. Довідник з фінансування політичної діяльності / International Institute for Democracy and Electoral Assistance. 2016. URL: <http://www.idea.int/sites/default/files/publications/funding-of-politic...>
6. Хто і як фінансує політичні партії в Євросоюзі? Рівняння з багатьма невідомими. URL: Хто і як фінансує політичні партії в Євросоюзі? Рівняння з багатьма невідомими – RFI.
7. Art. 30 Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000876/U/D201708...>
8. Segrety, G. Italy to abolish state funding of political parties. *Financial times*. 2013. Dec. 13. URL: Italy to abolish state funding of political parties

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026